

verslaggever is. Vanwege zijn morele uitgangspunten moet hem toch een ideaaltypisch beeld voor ogen zweven. Op pagina 334 beschrijft hij zijn 'favoriete nieuwsjagers' als 'mechanisch opererende wezens die onbevooroordeeld de krijgshandelingen op en achter het slagveld volgen en dat opschrijven in de economische en politieke context.' De journalistieke kernvragen wie, wat, waar en waarom? behoren daarbij de belangrijkste leidraad te zijn. Zijn beschrijving van de ideale journalist vertoont grote overeenkomsten met de uitgangspunten die de geschiedkundige discipline hanteert, zij het dat een historicus zelden voor zijn leven hoeft te vrezen wanneer hij onderzoek naar een oorlog doet.

Dat het ideaalbeeld dat Karskens schetst in de werkelijkheid niet of nauwelijks voorkomt, beaamt hij. Maar daarmee is oorlogsverslaggeving nog geen nutteloze bezigheid geworden. Het ooggetuigenverslag en de onderzoeksjournalistiek zijn in zijn ogen zeer de moeite waard om na streven, vooral omdat die direct de feiten weer zouden geven. Ook hier kan de lezer vraagtekens bij zetten. Kortom, behalve dat het boek veel vragen oproept (hetgeen nooit verkeerd is) en moreel beladen is (hetgeen irritatie teweeg kan brengen), is het vooral een leesbaar en boeiend geheel waarmee een leemte in de Nederlandse persgeschiedenis wordt gevuld. Karskens heeft de oorlogsjournalistiek gewogen en te licht bevonden, nu is het wachten op een wetenschappelijke studie waarin de moraal het verhaal niet overheerst.

Bernadette Kester

P. J. Meertens, e. a., ed., *Biografisch woordenboek van het socialisme en de arbeidersbeweging in Nederland*, VII (Amsterdam: Stichting beheer HSG, 1998, x + 308 blz., ISBN 90 6861 140 2); *Idem*, VIII (*Idem*, 2000, x + 366 blz., €19,97, ISBN 90 6861 200 X).

Bijna een halve eeuw geleden werd de wens geuit om een verzameling biografieën samen te stellen over mannen en vrouwen die hun stempel hadden gedrukt op de Nederlandse arbeidersbeweging en het socialisme; vijftien jaar geleden verscheen het eerste deel van een serie die toen nog begroot was op zes delen; de afgelopen jaren verschenen de delen zeven en acht; aankondigd is een afsluitend negende deel, waarin naast correcties en aanvullingen ook een cumulatief register op alle levensbeschrijvingen zal worden opgenomen. Het minste dat gezegd kan worden is dat het gehele project een symbool is van bewonderenswaardige volharding. De tijd om een afsluitend oordeel te geven over de gehele serie is nog niet gekomen — daarvoor is de verschijning van het afsluitende negende deel meer geschikt. Hier zal volstaan worden met enkele opmerkingen over de delen zeven en acht.

Enerzijds is het project de laatste jaren moeizamer gaan verlopen, al was het maar omdat door de inmiddels opgevoerde privacy-regelingen het lastiger is geworden allerlei persoonlijke gegevens (omtrent huwelijk en scheiding bijvoorbeeld) los te krijgen van overheids instanties. Ook werd het moeilijker om vrijwillige medewerkers te vinden die een beschrijving voor hun rekening wensten te nemen van vooraanstaande figuren uit de arbeiders-, vrouwen- en natuurbeweging. Anderzijds werd het ook gemakkelijker, omdat het schrijven van een biografisch portret steeds meer is gaan behoren tot het normale arbeidsterrein van de historicus. Bovendien kregen de schrijvers sluipenderwijs steeds meer ruimte van de redactie, zodat niet zelden een flonkerend stuk geschreven kon worden.

Hier kan slechts een kleine greep gedaan worden uit de ruim 140 beschreven levens. Zo opent deel 7 met Isaac Salomon Arbeid, oprichter en bestuurder van de slaggersgezellenbond, die in 1907 in zo'n fel conflict kwam met de heer J. H. Ober, de leider van de christelijke slaggersgezellen (scheurmakers die door het leven wensten te gaan onder de naam Door Eenheid Sterk!).

Niet veel verder worden we ingelicht over Johannes Brommert, die na de stranding van zijn huwelijk ging samenwonen met de uit Zuid-Afrika afkomstige Magdalena Kampfraath, met wie hij een zoon kreeg die hij ter ere van Lenin Wladimir noemde. Eind 1935 vertrokken ze naar Zuid-Afrika 'om daar een nieuw bestaan op te bouwen. Over hun leven daar viel niets te achterhalen.' Waarom kan een mens zo'n merkwaardig plezier in het lezen krijgen van dit soort teksten?

Deel 8 maakt nog eens duidelijk dat, met het voortschrijden van de delen, niet naar steeds mindere goden hoefde te worden uitgeweken. Zo zijn hier bijvoorbeeld stukken opgenomen over Anton de Kom, W. A. Bongers en J. Tinbergen, maar ook over Kees Croll, lange tijd de rechterhand van Domela Nieuwenhuis en Corry Tendeloo, het eerste feministische kamerlid van de PvdA. Maar ook hier weer zo nu en dan van die vrolijk stemmende zinnen, zoals deze over Nelis Kitsz: 'Onder invloed van de Russische Revolutie van 1917 bezigde Kitsz enige tijd krasse taal, maar hij was voor alles een praktische en nuchtere vakbondsman.' Kortom, een onmisbaar naslagwerk en een vreugde voor regenachtige dagen.

Piet de Rooy

G. Janssens, G. Maréchal, F. Scheelings, ed., *Door de archivistiek gestrikt. Liber amicorum prof. dr. Juul Verhelst* (Archiefinitiatie(f) IV; Brussel: VUB Press, 2000, 415 blz., ISBN 90 5487 258 6).

Dr. Verhelst (* 1932) is in de Vlaamse archiefwereld wat men noemt een gekend man, als historicus van opleiding en archivaris van professie. Een ideale combinatie! Zowel de geschiedschrijving als de archivistiek hebben van zijn grote kennis en organisatietalent geprofiteerd. Zijn bibliografie legt er amper getuigenis van af. Van 1983 tot 1988 was hij lid van de redactie van onze *BMGN*. Bij zijn afscheid als hoogleraar aan de Vrije Universiteit Brussel, belast met de academische opleiding voor archivarissen, hebben zijn vakbroeders hem een *liber amicorum*, een zo langzamerhand obligaat afscheidscadeau voor universitaire 'medewerkers', aangeboden. Griet Maréchal presenteert 'Juul Verhelst, een bio-bibliografie' (17-32). Daarop volgen dertig bijdragen in alfabetische volgorde der amici, hetgeen een minimum aan samenhang waarborgt. Weliswaar hebben alle artikelen betrekking op de archivistiek maar de invalshoeken zijn toch wel zeer verschillend: over selectie en vernietiging, een beroepscode, archiefpolitiek, bedrijfs- en familiearchieven enz. Vrijwel alle bijdragen hebben betrekking op België; uitzonderingen zijn onder andere die van Bos-Rops over tachtig jaar archiefexamens in Nederland (67-82) en Ketelaar over Belgisch-Nederlandse innovatie op archiefgebied (157-164).

Zonder anderen tekort te willen doen signaleer ik hier omwille van de beperkte plaatsruimte slechts enkele bijdragen die mij bijzonder troffen. In twee ervan komt de persoonlijke noot goed uit de verf — vergeef de beeldspraak —, namelijk bij G. Asaert over 'Alfons Gielens (1877-1942), een vergeten archivaris.' (55-66) Deze conservator heeft zich aan het Rijksarchief te Antwerpen verdienstelijk gemaakt met het inventariseren van enkele belangrijke bestanden. Th. H. P. M. Thomassen behandelt in een kostelijk artikel 'De zwaan die zich zelf een adelaar vond' (315-338), over 'het ambtelijk leven van Johannes Andries de Zwaan (1799-1862), klerk en chartermeester aan het Rijksarchief in Den Haag.' (Omstreeks noot 25 ontsproten de noottekens in de tekst ten opzichte van de eindnoten.) Goed gedocumenteerd en met humor beschrijft Thomassen de carrière van een factotum dat zich onmisbaar maakte onder absente rijksarchivarissen als Van Wijn en De Jonge, maar die voor de 'nieuwe zakelijkheid' — naar